

Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

Факультет театрального мистецтва

Кафедра Організації театральної справи імені І. Д. Безгіна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи

ЧХАТАРАШВІЛІ-ПЕТРАШ
Інга ЧХАТАРАШВІЛІ-ПЕТРАШ

« 15 » *вересня* 2025 рік

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Актуальні проблеми організації театральної справи

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
спеціальність	026 Сценічне мистецтво
освітня програма	Організація театральної справи

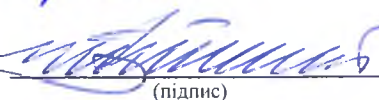
Київ – 2025

Розробники: Пахарчук О.С., доцент, заслужений артист України

Викладачі: Пахарчук О.С., доцент, заслужений артист України

РПНД розглянуто і затверджено на засіданні кафедри організації театральної справи імені І.Д. Безгіна

Протокол від 12. вересня 2025 № 1

Завідувач кафедри Олексій БЕЗГІН
(підпис)

РПНД погоджено з гарантом освітньої-професійної програми

Доцент, заслужений працівник
культури України

 Тетяна ЯЛОХА
(підпис)

12. вересня 2025

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20 № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20 № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20 № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20 № ____
(підпис) (ПІ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма навчання	
	заочна	
Характеристика навчальної дисципліни	<i>Вибіркова</i>	
Курс	3	
Семестр	5	6
Кількість кредитів	4	2
Загальний обсяг годин	120	60
Розподіл годин за видами аудиторних занять та самостійної роботи	Лекційні	
	4	2
	Семінарські	
	Практичні	
	4	2
	Індивідуальні	
	Лабораторні	
Самостійна робота		
	112	56
Вид підсумкового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є формування у здобувачів здатностей та компетентностей щодо розуміння, аналізу та практичного вирішення актуальних проблем організації театральної справи, зокрема:

- опанування сучасних теоретичних засад функціонування театральної сфери;
- аналіз актуальних викликів і тенденцій розвитку театрального мистецтва в Україні та світі;
- дослідження новітніх форм організації театрального процесу та управління творчими колективами;
- розуміння специфіки менеджменту, продюсування та адміністрування у театральній діяльності;
- формування навичок стратегічного мислення та планування театральних проєктів;
- розвиток креативності та здатності до інновацій у сфері театральної практики;
- опанування основ комунікації з аудиторією, партнерами та культурними інституціями;
- вивчення принципів маркетингу та просування театрального продукту;
- формування навичок роботи в команді та управління творчими процесами;
- розвиток критичного мислення щодо оцінки театральних явищ і процесів;
- набуття практичних умінь організації театральних подій і проєктів;
- ознайомлення з міжнародним досвідом організації театральної справи;
- формування здатності адаптуватися до змін у культурному середовищі;
- розвиток професійної етики та відповідальності у сфері театральної діяльності;

- набуття досвіду застосування отриманих знань у подальшій професійній практиці.

Завдання навчальної дисципліни є:

- засвоєння ключових понять і категорій організації театральної справи, її історичного розвитку та сучасних трансформацій;
- розуміння ролі театру в системі культури та креативних індустрій;
- вивчення форм і каналів комунікації у театральній діяльності, зокрема PR, цифрових платформ і роботи з аудиторією;
- опанування основ театрального менеджменту: планування, організації, координації та оцінки ефективності діяльності;
- аналіз діяльності провідних театрів, продюсерських центрів, менеджерів і режисерських практик;
- дослідження сучасних форматів театральних подій (вистави, фестивалі, перформанси, іммерсивні та мультимедійні проєкти);
- формування навичок моделювання творчих, організаційних і фінансових процесів у театральних проєктах;
- розвиток здатності до критичного аналізу театрального середовища, аудиторії та культурного ринку;
- оволодіння практичними навичками підготовки та реалізації театральних проєктів із використанням сучасних технологій;
- формування компетентностей у сфері культурного продюсування та адміністрування театральної діяльності;
- розвиток навичок роботи в команді та управління творчими колективами;
- формування здатності до адаптації театральних практик у контексті цифровізації та глобалізації;
- набуття досвіду інтеграції українського театру в міжнародний культурний простір.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- основи теорії та практики організації театральної справи;
- основні напрями та форми розвитку українського й світового театру в сучасному культурному контексті;
- засади театрального менеджменту та соціокультурної діяльності;
- методи планування, організації та реалізації театральних проєктів;
- принципи побудови комунікацій, PR-стратегій і цифрового просування у театральній сфері;
- структуру і функції театральних установ, продюсерських центрів та творчих колективів;
- особливості ведення проєктної документації, підготовки звітності та оформлення творчих проєктів;
- сучасні українські та міжнародні практики організації театральної діяльності;
- критерії оцінки ефективності театральних проєктів, основи управління якістю та ризиками;

– тенденції розвитку театральної сфери в умовах цифровізації та глобалізації.

Вміти:

- формулювати та реалізовувати власні цілі у процесі вивчення й практичного застосування основ організації театральної справи;
- аналізувати соціокультурні явища та процеси у сфері театального мистецтва і креативних індустрій;
- планувати, готувати й організовувати театральні події та проекти, забезпечуючи цілісність творчого процесу;
- добирати релевантний художній і організаційний матеріал, ефективно його структурувати та презентувати;
- реалізовувати творчий потенціал у процесі колективної професійної діяльності;
- формувати атмосферу співтворчості, ефективної комунікації та командної взаємодії;
- застосовувати набуті знання у практичній діяльності та проектній роботі у сфері театру;
- використовувати професійні навички в організації театральної, культурної та подієвої діяльності;
- здійснювати професійний аналіз, оцінювання та вдосконалення театральних проектів, визначати ефективність управлінських рішень і комунікаційних стратегій;
- інтегрувати теоретичні та практичні знання для реалізації національних і міжнародних театральних проектів;
- адаптувати театральні практики до сучасних умов розвитку культурного середовища та цифрових технологій.

Очікувані програмні результати навчання (ПР) за дисципліною:

ПР03. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово.

ПР 04. Здійснювати пошук необхідної інформації у професійній літературі, в мережі Інтернет та інших джерелах.

ПР 05. Застосовувати сучасні цифрові технології та спеціалізоване програмне забезпечення до розв'язання відповідних задач професійної діяльності у сфері сценічного мистецтва; використовувати спеціалізовані електронні інформаційно-аналітичні системи та програми в управлінні організацій виконавського мистецтва.

ПР 06. Аналізувати проблемні ситуації й приймати обґрунтовані рішення для їх розв'язання.

ПР 07. Генерувати та концептуалізувати художню ідею та твір.

ПР 12. Організовувати, планувати та провадити театально-педагогічну (просвітницьку) діяльність.

ПР 14. Самостійно ідентифікувати напрями та концепції сценічного мистецтва у контексті сучасного художнього життя.

ПР 15. Аналізувати та оцінювати досягнення художньої культури, твори літератури та мистецтва з урахуванням історичного контексту. Здійснювати аргументований критичний аналіз творів сценічного мистецтва. Виявляти тенденції розвитку сучасного мистецько-художнього процесу.

ПР 19. Управляти складною професійною діяльністю у сфері сценічного мистецтва з урахуванням правових, економічних та етичних аспектів.

ПР 23. Визначити стратегію і тактику організаційно-фінансового забезпечення суб'єктів господарювання у сфері сценічного мистецтва.

ПР 24. Вміти використовувати методи аналізу та удосконалювати систему трудових відносин, структур управління мистецьких організацій.

ПР 25. Здійснювати захист інтелектуального, авторського та суміжного права при створенні та прокату творчого проєкту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Розподіл годин між видами робіт						
	заочна форма						
	усього	у тому числі					
		лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	сам. робота
1	2	3	4	5	6	7	8
3 курс / 5 семестр:							
Тема 1. Сучасні проблеми організації театральної справи: контексти та підходи. Театральна сфера як частина креативних індустрій, основні виклики.	1	1					
Тема 2. Театральний менеджмент і продюсування: структура та функції. Моделі управління, ролі, організаційні процеси.	1	1					
Тема 3. Комунікації в театральній діяльності: аудиторія, PR і цифрові платформи. Глядач, просування, сучасні канали взаємодії.	1	1					
Тема 4. Формати сучасного театру: від класичної вистави до перформативних і мультимедійних практик. Інновації, нові форми, тенденції.	1	1					
Тема 5. Аналіз сучасного театрального середовища. Обговорення кейсів українських і світових театрів.	29			1			28
Тема 6. Розробка концепції театрального проєкту. Ідея, цільова аудиторія, формат.	29			1			28
Тема 7. Планування та структура театрального проєкту. Етапи реалізації, команда, базова документація.	29			1			28
Тема 8. Підготовка письмової роботи (проєкт/аналітичне дослідження). Структура, методика, оформлення, консультації.	29			1			28
Разом за 5 семестр	120	4		4			112
3 курс / 6 семестр:							
Тема 9. Оцінка ефективності театральних проєктів і управління якістю. Критерії, успішність, ризики.	1	1					
Тема 10. Театр у глобальному та цифровому середовищі. Міжнародні практики, цифровізація, нові виклики.	1	1					
Тема 11. Презентація та обговорення студентських проєктів / досліджень. Захист, дискусія, аналіз.	21			1			20
Тема 12. Моделювання театрального проєкту: від ідеї до	21			1			20

реалізації. Інтеграція знань, командна робота.						
Разом за 6 семестр	60	2		2		56
УСЬОГО	180	6		6		168

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до предмету. Сучасні проблеми організації театральної справи: контексти та підходи. Предмет, завдання та структура курсу. Мета дисципліни, компетентності, що формуються. Театральна справа як складова культурних і креативних індустрій: функції, структура та суспільне значення. Еволюція організаційних моделей театру: від репертуарної системи до проєктно-орієнтованих і незалежних форматів. Вплив глобалізаційних процесів: міжнародна співпраця, фестивальний рух, культурна мобільність. Цифровізація театральної діяльності: онлайн-платформи, гібридні формати, цифрові інструменти управління та комунікації. Трансформація глядацької аудиторії: інтерактивність, іммерсивність, нові моделі взаємодії. Фінансові моделі в театрі: державне фінансування, грантова підтримка, фандрейзинг, партнерства. Проблеми ефективного менеджменту: поєднання творчого процесу та управлінських стратегій. Конкуренція театру з іншими формами культурного споживання в умовах цифрового середовища. Соціальна роль театру в умовах суспільних криз і трансформацій. Сучасні виклики української театральної сфери: адаптація до нових умов, збереження культурної ідентичності, інтеграція у світовий контекст.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Брук П. *Порожній простір*. Київ : Основи, 2001. 208 с.
2. Lehmann Н.-Т. *Postdramatic theatre*. London : Routledge, 2006. 247 p.
3. Fischer-Lichte E. *The transformative power of performance*. London : Routledge, 2008. 320 p.
4. Schechner R. *Performance studies: An introduction*. 3rd ed. New York : Routledge, 2013. 376 p.
5. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
6. Flew T. *The creative industries: Culture and policy*. 2nd ed. London : SAGE, 2021. 280 p.
7. Bonet L., Schargorodsky H. *Cultural policy and management in the 21st century*. Cham : Springer, 2021. 350 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83000-7>
8. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity: Addressing culture as a global public good*. Paris : UNESCO, 2022. 450 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380479>
9. European Theatre Convention. *Theatre in the digital age*. Brussels, 2022. URL: <https://europeantheatre.eu>
10. Holden J. *The ecology of culture*. London : Arts Council England, 2022. URL: <https://www.artscouncil.org.uk>

Тема 2. Організація театрального процесу: менеджмент, продюсування та функціональні моделі управління. Театральний процес як складна організаційно-творча система: взаємодія мистецької, адміністративної та

технічної складових. Сутність театрального менеджменту: координація творчих і організаційних процесів у межах театрального проекту. Продюсування в театрі: від ідеї до реалізації сценічного продукту, формування команди та ресурсного забезпечення. Функціональні моделі управління театром: централізована, колегіальна, проектна та змішана. Роль художнього керівника, директора та продюсера у сучасному театрі: розподіл функцій і зон відповідальності. Проектний підхід у театральній діяльності як основа сучасного менеджменту. Організація творчого колективу: принципи взаємодії режисера, акторів, технічних служб і адміністрації. Фінансово-економічні аспекти театрального менеджменту: бюджетування, пошук фінансування, грантові механізми. Документальне забезпечення театральної діяльності: контракти, репетиційні плани, виробничі графіки. Оцінка ефективності театрального управління: художні, соціальні та економічні критерії. Сучасні виклики управління театром в Україні: автономізація театрів, конкуренція за ресурси, цифрові трансформації.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Безгін О. І. *Театр і суспільство: організаційні та культурні виміри*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2018. 320 с.
2. Безгіна О. І. *Сучасний театральний процес в Україні: менеджмент і трансформації*. Київ : НАКККіМ, 2020. 240 с.
3. Лягушенко Г. І. *Організація театральної діяльності: теорія і практика*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 280 с.
4. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
5. Schechner R. *Performance studies: an introduction*. 3rd ed. New York : Routledge, 2013. 376 p.
6. Byrnes W. J. *Management and the arts*. 6th ed. London : Routledge, 2022. 560 p. <https://doi.org/10.4324/9781003027859>
7. Bonet L., Donato F. *The future of cultural management*. Cham : Springer, 2021. 280 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-68729-8>
8. European Theatre Convention. *Theatre governance and management in Europe*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
9. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
10. Hadley S. *Audience development and participation in the arts*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>

Тема 3. Комунікації в театральній діяльності: PR, аудиторія та цифрові платформи. Комунікація як ключовий елемент сучасного театрального процесу: взаємодія театру з аудиторією, медіа та суспільством. Театральний PR: цілі, функції та інструменти формування позитивного іміджу театру. Стратегії взаємодії з аудиторією: залучення, утримання та розвиток глядача. Цифрові платформи як новий канал комунікації: соціальні мережі, стримінгові сервіси, онлайн-афіші, вебсайти театрів. Контент-стратегії театру в цифровому середовищі: фото, відео, трейлери вистав, backstage-контент. Брендинг театру: формування впізнаваного образу театральної установи або проекту. Роль медіа та журналістики у популяризації театрального мистецтва. Іміджеві та репутаційні ризики в театральній діяльності та способи їх подолання. Інтерактивні форми

комунікації з глядачем: обговорення вистав, Q&A, іммерсивні практики. Аналітика аудиторії: вивчення потреб, поведінки та культурних запитів глядача. Вплив цифровізації на зміну моделей споживання театрального продукту.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Безгін О. І. *Театр і суспільство: культурні комунікації та взаємодія*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2018. 320 с.
2. Лягушенко Г. І. *Комунікаційні стратегії в культурно-мистецькій діяльності*. Київ : Ліра-К, 2020. 260 с.
3. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
4. Schechner R. *Performance studies: an introduction*. New York : Routledge, 2013. 376 p.
5. Fischer-Lichte E. *The transformative power of performance*. London : Routledge, 2008. 320 p.
6. Kotler P., Scheff J. *Standing room only: Strategies for marketing the performing arts*. Updated ed. New York : Routledge, 2021. 416 p. <https://doi.org/10.4324/9781003027859>
7. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
8. UNESCO. *Cultural times: The first global map of cultural and creative industries*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
9. European Theatre Convention. *Digital theatre and audience engagement*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
10. Jenkins H. *Participatory culture in a networked era*. New York : Polity, 2021. 300 p.

Тема 4. Сучасні формати театрального мистецтва: від класичної вистави до перформативних та мультимедійних практик. Еволюція театральних форм: від класичної драматичної вистави до сучасних гібридних форматів. Перформативність як ключова характеристика сучасного театру: розширення меж сценічного мистецтва. Іммерсивний театр: залучення глядача як активного учасника події. Документальний театр (verbatim): робота з реальними історіями, свідченнями та соціальними контекстами. Пластичний та фізичний театр: тілесність як основний засіб виразності. Мультимедійні технології у театрі: відеопроєкції, VR/AR, цифрові сцени та інтерактивні елементи. Site-specific театр: вистава поза традиційною сценою (міський простір, індустриальні об'єкти, публічні локації). Фестивальний рух як платформа для експериментальних театральних форм. Колаборації театру з іншими мистецтвами: музика, сучасний танець, візуальне мистецтво, кіно. Постдраматичний театр як концепт руйнування традиційної драматургії. Роль технологій у зміні структури театрального твору та взаємодії з глядачем. Український театр у сучасних експериментальних практиках: адаптація світових тенденцій і формування власних моделей.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Лягушенко Г. І. *Інноваційні форми сценічного мистецтва*. Київ : Ліра-К, 2021. 270 с.
2. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.

3. Birch A. *Immersive theatre and audience experience*. Bristol : Intellect Books, 2021. 240 p.
4. Dixon S. *Digital performance: A history of new media in theater, dance, performance art*. Updated ed. Cambridge : MIT Press, 2021. 520 p.
5. European Theatre Convention. *New performance forms in European theatre*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
6. Fischer-Lichte E. *The transformative power of performance*. London : Routledge, 2008. 320 p.
7. Lehmann H.-T. *Postdramatic theatre*. London : Routledge, 2006. 247 p.
8. Lepecki A. *The performance complex: Immersion and participation in contemporary theatre*. London : Routledge, 2022. 280 p. <https://doi.org/10.4324/9781003167890>
9. UNESCO. *Culture in crisis: Creativity and innovation in performing arts*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 5. Аналіз сучасного театрального середовища. Заняття спрямоване на формування у студентів розуміння сучасного театрального середовища як складної системи, що включає державні, муніципальні та незалежні театри, фестивальні платформи, креативні ініціативи та міжнародні проєкти. Особлива увага приділяється актуальним тенденціям розвитку театру, його соціальній ролі та взаємодії з аудиторією.

Практичні завдання:

- проаналізувати 2–3 сучасні театральні інституції (українські або міжнародні);
- визначити їх організаційну модель та специфіку діяльності;
- дослідити репертуарну політику та цільову аудиторію;
- визначити основні виклики та проблеми функціонування;
- підготувати короткий аналітичний висновок (1–2 сторінки).

Рекомендована література та використані джерела:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010.
2. Безгін О. І. *Сучасний театр: трансформації та культурні практики*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2020.
3. Dixon S. *Digital performance*. Cambridge : MIT Press, 2021.
4. European Theatre Convention. *Theatre in Europe: structures and challenges*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
5. Fischer-Lichte E. *The transformative power of performance*. London : Routledge, 2008.
6. Flew T. *The creative industries: Culture and policy*. London : SAGE, 2021.
7. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
8. Schechner R. *Performance studies: an introduction*. New York : Routledge, 2013.
9. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 6. Розробка концепції театрального проєкту. Заняття спрямоване на формування практичних навичок створення концепції театрального проєкту як базового етапу проєктної діяльності. Студенти вчаться визначати ідею, художню мету, цільову аудиторію, формат і ресурсні потреби майбутнього театрального продукту. Особлива увага приділяється поєднанню творчої і організаційної складових проєкту.

Практичні завдання:

1. сформулювати ідею театрального проєкту (вистава, перформанс, іммерсивна подія тощо);
2. визначити художню концепцію та основний меседж;
3. описати цільову аудиторію та способи взаємодії з нею;
4. обрати формат реалізації (сцена, позасценічний простір, цифровий формат тощо);
5. окреслити склад творчої команди (режисер, актори, продюсер, технічна група);
6. визначити базові ресурси (фінансові, технічні, організаційні);
7. підготувати коротку концепційну заявку (1–2 сторінки).

Рекомендована література та використані джерела:

1. Bonet L., Donato F. *The future of cultural management*. Cham : Springer, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-68729-8>
2. Byrnes W. J. *Management and the arts*. 6th ed. London : Routledge, 2022. <https://doi.org/10.4324/9781003027859>
3. Dixon S. *Digital performance*. Cambridge : MIT Press, 2021.
4. European Theatre Convention. *Creative production in European theatre*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
5. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
6. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 7. Планування та організація театрального проєкту. Заняття спрямоване на опанування базових принципів планування та організації театрального проєкту як цілісної системи виробничих, творчих та управлінських процесів. Студенти вчаться структурувати етапи реалізації проєкту, формувати команду, визначати ресурси та розробляти базову організаційну модель театральної події.

Практичні завдання:

1. розробити поетапний план реалізації театрального проєкту (підготовчий, репетиційний, прем'єрний етапи);
2. визначити організаційну структуру проєкту та розподіл ролей у команді;
3. скласти календарний план (репетиційний графік, виробничі етапи);
4. визначити необхідні матеріальні, технічні та кадрові ресурси;
5. розробити базову модель бюджету проєкту (загальні статті витрат і можливі джерела фінансування);
6. окреслити можливі ризики реалізації та способи їх мінімізації;
7. підготувати структурований план театрального проєкту (2–3 сторінки).

Рекомендована література та використані джерела:

1. Безгін О. І. *Театральний процес і сучасні управлінські практики*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2020.
2. Лягушенко Г. І. *Організація та управління культурними проектами*. Київ : Ліра-К, 2021.
3. Bonet L., Schargorodsky H. *Cultural policy and management in the 21st century*. Cham : Springer, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83000-7>
4. European Theatre Convention. *Theatre production and management tools*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
5. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
6. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 8. Підготовка письмової роботи (аналітичного або проєктного дослідження). Заняття спрямоване на узагальнення набутих знань і формування навичок академічного письма у сфері організації театральної справи. Студенти опрацьовують структуру письмової роботи, визначають тему дослідження або проєкту, формують аналітичну базу, систематизують матеріал та готують фінальний текст роботи. Особлива увага приділяється поєднанню теоретичного аналізу та практичних прикладів.

Практичні завдання:

1. обрати тему письмової роботи (аналітичне дослідження або проєкт);
2. сформулювати мету, завдання та структуру роботи;
3. підібрати та опрацювати джерельну базу (наукову, аналітичну, практичну);
4. здійснити аналіз обраного театрального явища / проєкту / інституції;
5. за потреби розробити власну концепцію театрального проєкту;
6. оформити роботу відповідно до академічних вимог;
7. підготувати фінальний варіант письмової роботи (3–5 сторінок).

Рекомендована література та використані джерела:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010.
2. Лягушенко Г. І. *Методологія культурно-мистецьких досліджень*. Київ : Ліра-К, 2021.
3. Booth W. C., Colomb G. G., Williams J. M. *The craft of research*. 4th ed. Chicago : University of Chicago Press, 2016.
4. Eco U. *How to write a thesis*. Cambridge : MIT Press, 2015.
5. European Theatre Convention. *Cultural production and research in theatre*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
6. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
7. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 9. Оцінка ефективності театральних проєктів і управління якістю.

Поняття ефективності театрального проєкту: художній, соціальний, організаційний та економічний виміри. Критерії оцінювання театральної діяльності: якість постановки, глядацький попит, критична оцінка, фінансові

результати. Системи управління якістю в культурних інституціях. Моніторинг та аналіз реалізації театрального проєкту на всіх етапах. Роль зворотного зв'язку від аудиторії та професійної спільноти. Оцінка ефективності роботи творчої команди та управлінських рішень. Управління ризиками в театральної діяльності (фінансові, організаційні, репутаційні). Показники успішності театру в умовах ринку креативних індустрій. Баланс між мистецькою якістю та комерційною доцільністю. Використання аналітики даних у сучасному театральному менеджменті. Український контекст: специфіка оцінювання ефективності державних і незалежних театрів.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
2. Безгін О. І. *Театр і суспільство: організаційні та культурні виміри*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2018. 320 с.
3. Безгіна О. І. *Сучасний театрально процес в Україні: менеджмент і трансформації*. Київ : НАКККіМ, 2020. 240 с.
4. Лягушенко Г. І. *Організація театральної діяльності: теорія і практика*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 280 с.
5. Bonet L., Donato F. *The future of cultural management*. Cham : Springer, 2021. 280 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-68729-8>
6. Byrnes W. J. *Management and the arts*. 6th ed. London : Routledge, 2022. 560 p. <https://doi.org/10.4324/9781003027859>
7. European Theatre Convention. *Theatre governance and management in Europe*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
8. Hadley S. *Audience development and participation in the arts*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
9. Schechner R. *Performance studies: an introduction*. 3rd ed. New York : Routledge, 2013. 376 p.
10. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 10. Театр у глобальному та цифровому середовищі. Глобалізація театрального процесу: міжнародні мережі, копродукції, фестивальний рух. Театр як частина глобальної креативної економіки. Цифрова трансформація театру: нові формати виробництва і споживання театрального продукту. Онлайн-театр, стрімінг вистав і гібридні сценічні форми. Використання цифрових технологій у сценографії, режисурі та взаємодії з глядачем (VR, AR, мультимедіа). Зміна ролі театру в умовах цифрового суспільства. Соціальні мережі як інструмент просування і комунікації театральної проєктів. Платформізація культури: театральної продукції на цифрових платформах. Виклики цифровізації: збереження живої присутності, авторської специфіки та унікальності сценічної події. Український театр у глобальному контексті: інтеграція, адаптація та збереження ідентичності. Перспективи розвитку театру в умовах технологічних і соціальних змін.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.

2. Безгін О. І. *Сучасний театральний процес в Україні: менеджмент і трансформації*. Київ : НАКККіМ, 2020. 240 с.
3. Безгін О. І. *Театр і суспільство: організаційні та культурні виміри*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2018. 320 с.
4. Лягушенко Г. І. *Організація театральної діяльності: теорія і практика*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 280 с.
5. European Theatre Convention. *Theatre governance and management in Europe*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
6. Hadley S. *Audience development and participation in the arts*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
7. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 11. Презентація та обговорення студентських проєктів / досліджень (захист, дискусія, аналіз). Заняття спрямоване на розвиток навичок публічної презентації результатів навчально-дослідницької та проєктної діяльності. Студенти представляють власні роботи (аналітичні дослідження або театральні проєкти), демонструють рівень опанування матеріалу дисципліни, а також беруть участь у фаховому обговоренні та взаємному аналізі робіт.

Практичні завдання:

1. підготувати презентацію результатів письмової роботи або проєкту;
2. чітко представити мету, завдання, структуру та основні результати дослідження/проєкту;
3. обґрунтувати вибрані підходи до організації театального процесу;
4. взяти участь у дискусії за результатами презентацій інших студентів;
5. здійснити критичний аналіз представлених робіт (сильні та слабкі сторони);
6. сформулювати рекомендації щодо вдосконалення проєктів.

Рекомендована література:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010.
2. Лягушенко Г. І. *Методологія культурно-мистецьких досліджень*. Київ : Ліра-К, 2021.
3. Booth W. C., Colomb G. G., Williams J. M. *The craft of research*. 4th ed. Chicago : University of Chicago Press, 2016.
4. Eco U. *How to write a thesis*. Cambridge : MIT Press, 2015.
5. European Theatre Convention. *Cultural production and research in theatre*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
6. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
7. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

Тема 12. Моделювання театрального проєкту: від ідеї до реалізації (інтеграція знань, командна робота). Заняття має підсумковий інтеграційний характер і спрямоване на застосування всіх набутих знань у форматі моделювання повного циклу театрального проєкту. Студенти працюють у команді, відпрацьовуючи реальні механізми організації театральної діяльності – від формування ідеї до плану реалізації.

Практичні завдання:

1. розробити концепцію театрального проєкту (ідея, жанр, формат, цільова аудиторія);
2. визначити структуру проєкту та етапи його реалізації;
3. розподілити ролі в команді (режисер, продюсер, менеджер, виконавці тощо);
4. сформувати базовий план реалізації (організаційний, творчий, комунікаційний блоки);
5. визначити ресурси та можливі джерела фінансування;
6. розробити елементи PR- та комунікаційної стратегії;
7. презентувати підсумковий проєкт у форматі групового захисту.

Рекомендована література та використані джерела:

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
2. Безгін О. І. *Сучасний театральний процес в Україні: менеджмент і трансформації*. Київ : НАКККіМ, 2020. 240 с.
3. Безгін О. І. *Театр і суспільство: організаційні та культурні виміри*. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2018. 320 с.
4. Лягушенко Г. І. *Організація театральної діяльності: теорія і практика*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 280 с.
5. European Theatre Convention. *Theatre governance and management in Europe*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
6. Hadley S. *Audience development and participation in the arts*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
7. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>

5. Методи навчання

Для досягнення мети та завдань дисципліни застосовуються такі методи навчання:

Словесні методи: пояснення та роз'яснення теоретичних положень; бесіда та обговорення для активізації мислення; лекція-огляд з аналізом кейсів і прикладів.

Наглядові методи: демонстрація прикладів шоу-проєктів, схем організації та цифрових інструментів; аналіз відео- та мультимедійних матеріалів.

Практичні та інтерактивні методи: розв'язання ситуаційних завдань і кейсів; моделювання процесів управління та рольові ігри; проєктна робота та групові завдання; мозковий штурм, генерація ідей і стратегій; самостійна робота (письмові роботи, аналіз літератури, презентації).

6. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Самостійна робота здобувачів передбачає опанування теоретичного матеріалу відповідно до тематики дисципліни, підготовка індивідуальних завдань у вигляді есе з подальшим усним доповненням під час практичних занять за визначеними темами та виконання студентом індивідуального завдання у вигляді реферату по завершенню лекційного матеріалу.

3 курс / 5 семестр:

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
Т 5	Аналіз сучасного театрального середовища. Обговорення кейсів українських і світових театрів.	Письмово (есе) та усно	5
Т 6	Розробка концепції театрального проєкту. Ідея, цільова аудиторія, формат.	Письмово (есе) та усно	5
Т 7	Планування та структура театрального проєкту. Етапи реалізації, команда, базова документація.	Письмово (есе) та усно	5
Т 8	Підготовка письмової роботи (проєкт/аналітичне дослідження). Структура, методика, оформлення, консультації.	Письмово (есе) та усно	5
	Контрольна робота	Письмово (реферат)	40
		Загалом:	60

3 курс / 6 семестр:

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
Т 11	Тема 11. Презентація та обговорення студентських проєктів / досліджень. Захист, дискусія, аналіз.	Письмово (есе) та усно	10
Т 12	Тема 12. Моделювання театрального проєкту: від ідеї до реалізації. Інтеграція знань, командна робота.	Письмово (есе) та усно	10
	Контрольна робота	Письмово (реферат)	40
		Загалом:	60

Орієнтовна тематика контрольних робіт у вигляді реферату (5 семестр):

1. Сучасні тенденції розвитку театральної справи в Україні
2. Театр як складова креативних індустрій: сучасні підходи до розуміння
3. Організаційні моделі сучасного театру: державний, муніципальний, незалежний
4. Театральний менеджмент як система управління творчим процесом
5. Роль продюсера в сучасному театральному процесі
6. Проектний підхід в організації театральної діяльності
7. Структура театральної інституції: функції та взаємодія підрозділів
8. Комунікаційні стратегії театру в роботі з аудиторією
9. PR та бренд театру в сучасному культурному середовищі
10. Цифрові платформи як інструмент театральної комунікації

11. Зміна ролі глядача в сучасному театральному процесі
12. Іммерсивний та інтерактивний театр: нові форми взаємодії
13. Фінансові моделі функціонування театру
14. Проблеми управління творчими колективами в театрі
15. Театр і соціальні виклики сучасності
16. Фестивальний рух як форма розвитку театрального мистецтва
17. Аналіз діяльності сучасного театру (на вибір студента)
18. Сучасні формати театральних проєктів: від класики до експерименту

Орієнтовна тематика контрольних робіт у вигляді реферату (6 семестр):

1. Оцінка ефективності театрального проєкту: критерії та підходи
2. Управління якістю в театральній діяльності
3. Моніторинг і аналіз театрального проєкту на різних етапах реалізації
4. Управління ризиками в театральних проєктах
5. Соціальний ефект театру: методи оцінювання
6. Економічна ефективність театральної діяльності
7. Художня ефективність театрального продукту: критерії оцінки
8. Театр у цифровому середовищі: трансформація форматів
9. Онлайн-театр та гібридні сценічні практики
10. Міжнародні театральні проєкти: особливості організації
11. Театр у глобалізованому культурному просторі
12. Використання цифрових технологій у сценічному мистецтві
13. Платформізація театрального продукту: нові моделі поширення
14. Комунікаційні стратегії театру в цифрову епоху
15. Роль аудиторії в оцінюванні театральних проєктів
16. Аналіз сучасного театрального фестивалю
17. Порівняльний аналіз театральних інституцій (Україна / світ)
18. Моделювання ефективного театрального проєкту
19. Театр і креативні індустрії: сучасні точки перетину
20. Перспективи розвитку театральної справи в Україні

Критерії оцінювання самостійної роботи у вигляді есе та усної відповіді на практичному занятті:

Критерії оцінювання	Кількість балів
Здобувач має систематичні та глибокі знання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення й висновки, наводить практичні приклади у контексті теоретичного матеріалу, володіє основами діловодства (оформлення письмової роботи, орфографія).	5
Здобувач повністю засвоїв теоретичний матеріал, виконав практичні завдання, виклав матеріал у логічній послідовності, зробив певні узагальнення й висновки, але не навів практичні приклади або допустив незначні помилки у формулюванні термінів, при вирішенні практичних завдань, володіє основами діловодства (оформлення письмової роботи, орфографія).	4
Здобувач засвоїв теоретичний матеріал не у повному обсязі, надав не повну відповідь на поставлені теоретичні питання, допустив помилки при розв'язанні практичних завдань, посередньо володіє основами діловодства (оформлення письмової роботи, орфографія).	2
Здобувач не засвоїв теоретичний матеріал, дає неправильні відповіді на	1

поставлені питання, не вміє або неправильно виконує практичні завдання.

Критерії оцінювання контрольної роботи у вигляді реферату:

Критерії оцінювання	Кількість балів
Виконано всі вимоги до написання й захисту контрольної роботи: позначені проблема й обґрунтована її актуальність, зроблено аналіз різних точок зору, логічно викладено власна позиція, тема розкрита повністю, сформульовано висновки, витримано обсяг роботи, дотримано вимоги до оформлення.	40
Виконано основні вимоги до контрольної роботи, але допущено деякі недоліки: проблема позначена, але не достатньо обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору, але не викладено власна позиція, сформульовано висновки, але не достатньо узагальнено, дотримано вимоги до оформлення.	30
Основні вимоги до контрольної роботи і його захисту виконано, але є істотні відступи від вимог, зокрема: тема розкрита лише частково, допущено фактичні помилки в змісті, відсутня логічна послідовність у судженнях, відсутні висновки; не витримано обсяг, є недоліки в оформленні.	15
Тема контрольної роботи не розкрита, студень показує істотне незрозуміння теми, не витримано обсяг, є недоліки в оформленні.	5
Контрольну роботу не написано.	0

7. Форми проведення контролю та критерії оцінювання

Поточний контроль лекційні/практичні заняття Критерії оцінювання при поточному контролі:

Критерії оцінювання	Кількість балів
5 семестр	
Присутність, відповідь на уточнюючі питання на лекційних заняттях	4 год. * 1 бал
Присутність, відповіді на поставлені питання, завдання, дискусії на практичних заняттях	4 год. * 9 балів
загалом	40 балів
6 семестр	
Присутність, відповідь на уточнюючі питання на лекційних заняттях	2 год. * 2 бал
Присутність, відповіді на поставлені питання, завдання, дискусії на практичних заняттях	2 год. * 18 балів
загалом	40 балів

Підсумковий (семестровий) контроль – залік.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

3 курс / 5 семестр (заочна форма):

За результатами поточного контролю та самостійна роботи									Сума балів
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	КР	
1	1	1	1	14	14	14	14	40	100

Лекційні – 1 бал (1 год..)

Практичні – 9 балів (1 год.)

Самостійна робота – 5 балів (письмово)

Контрольна робота у вигляді реферату – 40 балів

3 курс / 6 семестр (заочна форма):

За результатами поточного контролю та самостійна роботи					Сума балів
Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	КР	
1	1	29	29	40	100

Лекційні – 1 бали (1 год.)

Практичні – 19 балів (1 год.)

Самостійна робота – 10 балів (письмово)

Контрольна робота у вигляді реферату – 40 балів

Підсумковий (семестровий) контроль – залік.

Шкала відповідності оцінок

Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	Рівень компетентності
90 – 100	A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	Високий (творчий)
82 – 89	B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	Достатній (конструктивно-варіативний)
74 – 81	C	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок	
64 – 73	D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	Середній (репродуктивний)
60 – 63	E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	
35 – 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	Низький (рецептивно-продуктивний)
0 – 34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	

9. Рекомендована література

1. Балабан М. І. *Організація театральної справи*. Київ : НАКККіМ, 2010.
2. Безгін О. І. *Праці з теорії та практики сучасного театрального процесу*. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2018–2021.
3. Безгіна І. Д. *Сучасний театральный процес в Україні: менеджмент і трансформації*. Київ : НАКККіМ, 2020.
4. Богуцький Ю.П. *Культура в системі світової самоорганізації* // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва, № 3. 2007. С. 3.
5. Дятчук В.В., Барабан Л.І. *Український тлумачний словник театральної лексики*. Київ, 2012.
6. Завгородня О. Структурна динаміка як фактор інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка України*, № 11, С. 11-42, 2004.
7. Крапівка М.В. *Основи сценічного та екранного мистецтва*.

8. Крег Г. Про мистецтво театру. Київ : Мистецтво, 1974.
9. Круль П.Ф. Процес професійного становлення студента-митця. Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії. 2007.
10. Кузнєцова І.В. Нелінійне мислення як стратегія розвитку культурно-мистецької освіти України // Вісник ДАКК культури і мистецтва України № 1, 2009. С. 7-13.
11. Курбас Л. Філософія театру. Київ, Україна: Вид-во Соломії Павличко, 2001.
12. Лягушенко Г. І. *Організація театральної діяльності та культурних проєктів*. Київ : Ліра-К, 2019–2021.
13. Набока М. «Театр – це про людину, а ти – людина», <https://zbruc.eu/node/89248>
14. Отич О.М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти. Чернівці, Зелена Буковина, 2008.
15. Dixon S. *Digital performance: A history of new media in theater, dance, performance art*. Cambridge : MIT Press, 2021.
16. Evard Y., Colbert F. Arts management: A new discipline entering the millennium. *International Journal of Arts Management*. 2000. Vol. 2(2).
17. Fischer-Lichte E. *The transformative power of performance*. London : Routledge, 2008.
18. Flew T. *The creative industries: Culture and policy*. London : SAGE, 2021.
19. Kotler P., Scheff J. *Standing room only: Strategies for marketing the performing arts*. New York : Routledge, 2021.
20. Schechner R. *Performance studies: an introduction*. 3rd ed. New York : Routledge, 2013.
21. Towse R. *A textbook of cultural economics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010.

10. Інформаційні та електронні ресурси

1. UNESCO. *Cultural and creative industries in the digital era*. Paris : UNESCO, 2023. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
2. UNESCO. *Re|Shaping policies for creativity: Addressing culture as a global public good*. Paris : UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
3. Lepecki A. *The performance complex: immersion and participation in contemporary theatre*. London : Routledge, 2022. <https://doi.org/10.4324/9781003167890>
4. Hadley S. *Audience development and cultural participation*. Bristol : Policy Press, 2021. <https://doi.org/10.1332/9781447354078>
5. Holden J. *The ecology of culture*. London : Arts Council England, 2022. URL: <https://www.artscouncil.org.uk>
6. European Theatre Convention. *Reports and studies on European theatre development*. Brussels, 2022–2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
7. European Theatre Convention. *Theatre in the digital age: transformations and challenges*. Brussels, 2023. URL: <https://europeantheatre.eu>
8. Поліщук Т. Цифровому театральному архіву – бути! / Поліщук Т. [//day.kyiv.ua/uk/article/kultura/cyfrovomu-teatralnomu-arhivu-buty](https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/cyfrovomu-teatralnomu-arhivu-buty)
9. Радзіховська О. Як зрозуміти сучасний театр? Гайд від українських театральних режисерів, <https://bit.ua/2019/11/theatre-2>

10. Театральна лабораторія, <https://artarsenal.in.ua/uk/laboratoriya2/teatralna-laboratoriya/>
11. Францева О. Про репертуарний театр, <https://m.dav.kyiv.ua/uk/article/-kultura/pro-reperturnyy-teatr>
12. Bonet L., Schargorodsky H. *Cultural policy and management in the 21st century*. Cham : Springer, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83000-7>
13. Byrnes W. J. *Management and the arts*. 6th ed. London : Routledge, 2022. <https://doi.org/10.4324/9781003027859>
14. Вергеліс О. Михайло Захаревич: «Театр Франка завжди протестує проти приниження», <https://zn.ua/ART/mihail-zaharevich-teatr-franko-vsegda-protestuet-protiv-unizheniya-286199.html>
15. Вергеліс О. Як Цукерберг змінив український театр, <https://dt.ua/ART/yak-cukerberg-zminiv-ukravinskiy-teatr-306323.html>
16. Верховна Рада України (2011, жовт. 24). Закон України 2778-VI, “Про культуру”. Відомості Верховної Ради України.
17. Гайшенець А. Дихає – не дихає: сучасний український театр, <https://pustoproject.com/literatura/dykhaie-ne-dykhaie-suchasnyi-ukrainskvi-teatr>
18. Гайшенець А. Український театр у пошуках сенсу: зради і перемоги останніх 10 років, https://ukr.lb.ua/culture/2019/12/25/445743_ukrainskiy-teatr-poshukah-sensu.html
19. Мигашко О. Коротка історія творчої резервації. Про наші театри за кордоном і закордонні в Україні, <https://tyzhden.ua/Culture/231804>
20. Насадюк Є. Михайло Захаревич: Театр має працювати на створення в державі високої моралі, <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/18/209601/>